

Naar uitvoering van beheerdiensten

Voorstel voor het ontwikkelen van diensten die
boeren kunnen uitvoeren voor gebiedseigenaren

Opdrachtgever: Noardlike Fryske Walden

November 2018

Grantz bv, Gert Jan van 't Land

provinsje fryslân
provincie fryslân

*Voor dit project is steun ontvangen vanuit het ELFPO, "Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling", Europa investeert in zijn platteland.*

<https://www.europaomdehoek.nl/fondsen/elfpo>

Gert Jan van 't Land
06 8354 9995

Inhoudsopgave

1	Aanleiding	3
2	De enquêteresultaten	4
2.1	Enquête geeft aanleiding voor onderzoek naar nieuwe verdienmodellen	4
2.2	Beheerdiensten	4
3	Voorbeeld	5
4	Ontwikkeling van beheerdiensten	6
4.1	CANVAS-model als theoretisch framework	6
4.2	Vertaling in een aanpak voor de NFW en Waadrâne	7

1 Aanleiding

Uit een recente enquête onder boeren en regionale stakeholders in de Noardlike Fryske Walden en de Waadrâne blijkt dat circa éénderde van de boeren die deelnamen aan een enquête interesse hebben in het leveren van beheerdiensten aan overheden en terreineigenaren. Veel regionale partijen ondersteunen dit idee.

Dat blijkt uit de rapportage 'NFW en Waadrâne maken werk van Natuur Inclusieve Landbouw' (2018) waarin de resultaten worden gepresenteerd van een onderzoek onder 250 boeren en 110 regionale stakeholders (overheden, bedrijven en burgers).

De enquête onderzocht de economische dragers van NIL. Om 'volhoudbaar' te zijn is het immers niet alleen van belang dat natuurinclusieve landbouw in balans is met de natuur, landschap en milieu. Natuurinclusieve landbouw moet ook een (voldoende) sterke economische basis bieden voor het boerenbedrijf.

De vraag naar financiering van NIL is zeer actueel. Dit blijkt onder andere uit het onderzoek dat het Planbureau voor de Leefomgeving op dit moment uitvoert naar de financieringsbehoefte van agrarische bedrijven die starten of overschakelen naar natuurinclusieve landbouw. In dit onderzoek staat de vraag centraal welke kansen en belemmeringen voor Natuur Inclusieve Landbouw boeren zien op hun bedrijf¹.

Deze notitie geeft een samenvatting van de resultaten van de enquête op het gebied van het leveren van beheerdiensten en geeft een uitnodiging om de volgende stap te zetten om de beheerdiensten te realiseren.

Daartoe heeft deze notitie de volgende opbouw:

- Hoofdstuk 2 gaat in op de resultaten van de enquête onder boeren en regionale stakeholders over het leveren van beheerdiensten door boeren.
- Hoofdstuk 3 schetst een voorbeeld over beheerdiensten afkomstig uit een recent onderzoek.
- In hoofdstuk 4 wordt een aanpak geschetst om te komen tot beheerdiensten.

¹ Zie de Website Planbureau voor de Leefomgeving: www.pbl.nl/nieuws/nieuwsberichten/2018/onderzoek-naar-natuurinclusieve-landbouw.

2 De enquêteresultaten

2.1 Enquête geeft aanleiding voor onderzoek naar nieuwe verdienmodellen

De enquête onder boeren en regionale stakeholders in de Noardlike Fryske Walden onderzocht drie verdienmodellen voor natuurinclusieve landbouw (NIL):

- *Beheervergoedingen.* Dit zijn activiteiten waarvoor de overheid een bijdrage verstrekt in het kader van het Agrarisch Natuurbeheer en/of de Subsidieregeling Natuurbeheer en Landschapsbeheer (ANLb/SNL-activiteiten).
- *Commerciële NIL-activiteiten.* Dit zijn activiteiten die bijdragen aan NIL en waarvoor de boer een vergoeding kan vragen.
- *Niet commerciële NIL-activiteiten.* Dit zijn activiteiten die bijdragen aan NIL en waarvoor de boer geen vergoeding kan vragen.

Een meerderheid van de boeren vindt de beheervergoedingen onvoldoende kosten-dekkend. Uit het onderzoek blijkt dat de impact op de omzet van commerciële NIL-activiteiten erg beperkt is (overwegend in de bandbreedte 1%-5% bijdrage aan de omzet).

Dit geeft aanleiding tot een zoektocht naar nieuwe verdienmodellen die het fundament voor NIL kunnen versterken.

2.2 Beheerdiensten

Circa éénderde van de boeren ziet kansen dat boerenbedrijven beheertaken in de omgeving uitvoeren en/of biomassa uit de omgeving hergebruiken. Het sluiten van kringlopen en het uitvoeren van taken voor beherende organisaties (zoals de gemeente en de provincie) worden als suggestie genoemd.

Meer dan tweederde van de regionale stakeholders ziet deze kansen ook.

De gedetailleerde enquêteresultaten zijn opgenomen in bijlage 1.

3 Voorbeeld

Het rapport *Verdienmodellen Natuurinclusieve Landbouw*² schetst aan de hand van voorbeelden strategieën die boeren kunnen volgen om nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen voor Natuur Inclusieve Landbouw.

Een voorbeeld uit het rapport biedt een aanknopingspunt voor het gebied van NFW en de Waadrâne. Het voorbeeld schetst een boerencoöperatie die terreinbeherende activiteiten uitvoert.

BREDE COÖPERATIE BIEDT ZICH AAN!

Boeren zoeken nieuwe klanten

Een groep boeren in de Krimpenerwaard heeft de handen ineengeslagen en heeft zich aangemeld om 100 ha natuurgrond te beheren. De coöperatie is inmiddels ook gecertificeerd natuurbeheerder. Steeds meer ondernemers in het gebied hebben belangstelling om lid te worden. De coöperatie wil dan ook graag meer grond gaan beheren in het gebied. De grote belangstelling onder boeren is mede te danken aan de brede opzet van de coöperatie. Naast het natuurbeheer wil de natuurcoöperatie op termijn het waterschap, recreatieschap, Zuid-Hollands Landschap, de gemeenten en de provincie namelijk een aanbod doen voor nieuwe producten en diensten. Zo zouden de leden bijvoorbeeld de schouw voor het waterschap kunnen verzorgen op die gronden die de coöperatie in beheer heeft. Maar ook het onderhoud van gemeentelijke grond is wat de leden betreft een mogelijkheid. De aangesloten boeren verdienen op meerdere manieren aan hun lidmaatschap. Ten eerste verdienen ze door inzet van arbeid. Daarnaast wil de coöperatie graag ruimte krijgen voor doorgaande bedrijfsontwikkeling. Bovendien willen de leden met de betrokken overheden overeenstemming bereiken over het langetermijnbeheer van de grond. Op die manier kunnen bedrijven die graag willen uitbreiden wellicht ook hun areaal uitbreiden met natuurgrond.

Natuur en profilering

Het gaat de coöperatie dus niet alleen om de geleverde arbeid maar ook om een beter imago en profilering van de aangesloten boeren. In die zin wil de coöperatie de betrokken overheden meer als klant gaan zien. Daar hoort ook bij dat de coöperatie het natuurbeheer veel meer profileert als een gezamenlijke activiteit van de leden. Ook wil de coöperatie zich gaan richten op het produceren en vermarkten van streekproducten onder de gezamenlijke vlag van de leden.

Wie doet wat en wanneer en waarom

Uitdaging is om een model op te zetten waarin al deze activiteiten passen en waarin de leden zich nog steeds thuis voelen. De coöperatie zal dus goed moeten kijken naar de interne organisatie: Wie doet wat en wanneer en waarom? Als de leden van de coöperatie die discussie met elkaar aangaan, versterkt dat de kans op succes en op een duidelijke profilering naar buiten toe.

PIET BLANKEN

voorzitter coöperatie

'Boeren kunnen ook samen
terreinbeheerder worden.'

NATUURCOÖPERATIE KRIMPENERWAARD

Krimpenerwaard
In 2013 is de Natuurcoöperatie Krimpenerwaard gestart met het beheer van 100 ha natuurgrond in de noordrand van de Krimpenerwaard. De grond is door een externe commissie toebedeeld aan de belangstellenden en vervolgens zijn er per ondernemer afspraken gemaakt over het beheer. De coöperatie heeft nu dertig leden, waarvan er achttien daadwerkelijk actief zijn in het natuurbeheer.

² Nico Polman et al., *Verdienmodellen Natuurinclusieve Landbouw*, LEI/WUR, 2015.

4 Ontwikkeling van beheerdiensten

4.1 CANVAS-model als theoretisch framework

Het Canvas-model biedt een goed aanknopingspunt voor het ontwikkelen van beheerdiensten voor regionale overheden en natuurorganisaties in het werkgebied van de Noardlike Fryske Walden en de Waadrâne.

Het rapport 'Verdienmodellen Natuurinclusieve Landbouw' beschrijft dit model als volgt:

'Het Canvas businessmodel is ... een handig hulpmiddel bij het in kaart brengen en toetsen van verschillende bedrijfsideeën voor het verwaarden van een product of dienst. Dit gebeurt door alle bedrijfsactiviteiten op een overzichtelijk en visuele manier weer te geven. Het model geeft daarbij inzicht in de belangrijkste witte vlekken voor het realiseren van een idee en helpt bij het nadenken over het toetsen van de aannames. Canvas kan individueel of in een groepsproces gebruikt worden als handvat om mogelijkheden voor landbouw met natuur te ontwikkelen, te toetsen en uiteindelijk te realiseren. Het model bestaat uit negen bouwstenen (zie figuur) die alle facetten beslaan van de omschrijving van een bedrijf of een bedrijfsidee. Centraal staat de waardepropositie: wat kan het bedrijf als onderscheidende waarde de klant bieden? Vervolgens gaat het erom de vragen rechts van het midden te beantwoorden: voor wie is het product bedoeld (klantsegmenten), hoe wordt waarde geleverd en hoe worden relaties met klanten onderhouden? Daarna volgt de vraag hoe het bedrijf de waarde tot stand brengt (met welke partners, welke (hulp)bronnen/middelen nodig zijn en welke activiteiten worden ondernomen). Uiteindelijk kan de balans worden opgemaakt van de kosten en baten'.

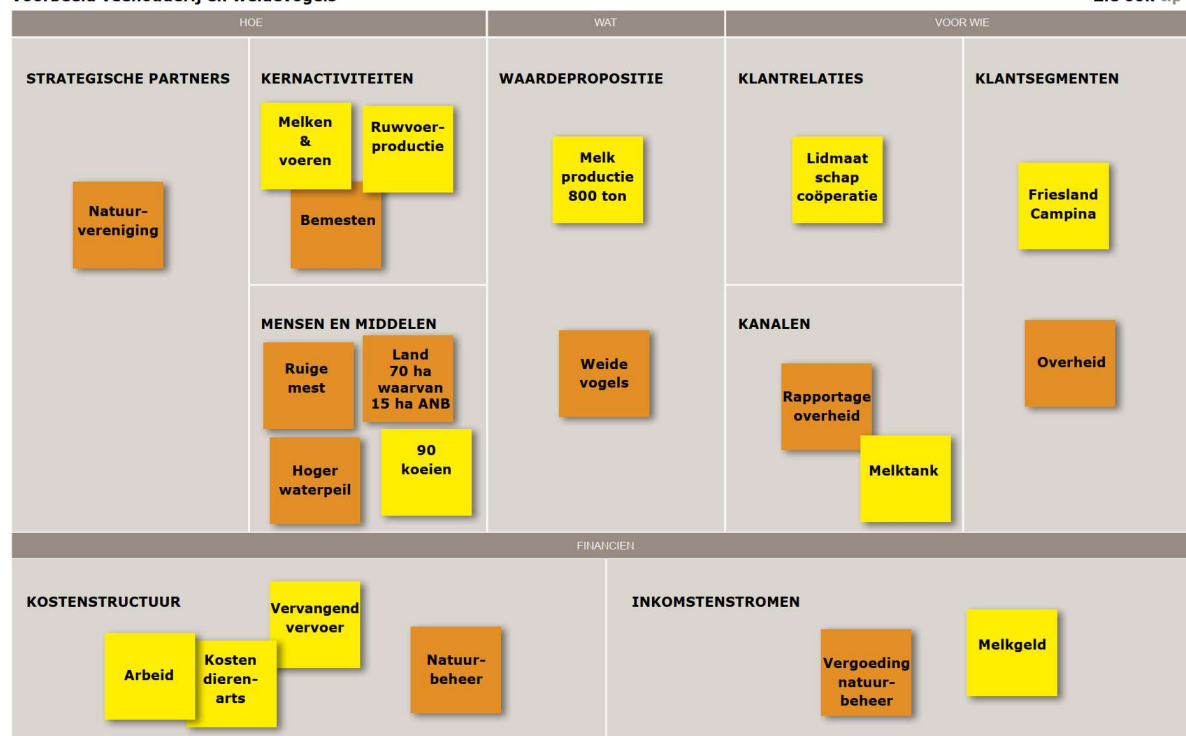

Het rapport werkt het canvas model uit in een voorbeeld voor weidevogelbeheer door veehouderijen.

Voorbeeld veehouderij en weidevogels

Zie ook tip 4

4.2 Vertaling in een aanpak voor de NFW en Waadrâne

Het voorstel is dat de partijen die betrokken zijn bij het ontwikkelen van beheerdiensten in enkele sessies samen tot een voorstel komen voor het uitvoeren van beheerdiensten.

Dit leidt tot het volgende voorstel voor een aanpak:

- *Bureaustudie*: medewerkers van het bureau van NFW en Waadrâne brengen in kaart welke voorbeelden in Nederland beschikbaar zijn op het gebied van beheer door boeren voor lokale en regionale overheden en natuurorganisaties. Zij maken met behulp van het CANVAS-model een eerste aanzet voor de waardepropositie.
- *Fact finding mission*: medewerkers van het bureau van NFW en Waadrâne en de verantwoordelijke bestuurder van NFW/Waadrâne bezoeken een project waar ervaring is opgedaan met een regionale aanpak van beheertaken die boeren uitvoeren voor overheden en natuurorganisaties. Het doel is om de praktijk goed in beeld te krijgen. Naar aanleiding hiervan wordt een kort verslag gemaakt.
- *Vorbereidingsessie*: een groep van circa 10 boeren die in de enquête hebben aangegeven dat zij interesse hebben in beheerdiensten komt in een brainstormsessie bij elkaar om op basis van het CANVAS-model te bespreken welke mogelijkheden er zijn voor het ontwikkelen van beheerdiensten. De resultaten van de fact finding mission worden gepresenteerd. De resultaten van de voorbereidingsessie worden besproken met het bestuur van NFW en de Waadrâne.
- *Bestuurlijke voorbereiding*: het bestuur van NFW en de Waadrâne overleggen op basis van het resultaat van de voorbereidingsessie met de besturen van de regionale overheden en natuurbeschermingsorganisaties welke bereidheid er is om na te

denken over beheerdiensten door boeren. Doel van dit overleg is om naar elkaar de intentie uit te spreken om samen met de overheden, organisaties, NFW en Waadrâne de kansen voor beheerdiensten nader te verkennen.

- *Brainstorm:* een groep van 5-10 ambtelijke vertegenwoordigers (bij voorkeur op managementniveau) van de regionale overheden en natuurorganisaties komt bijeen met een groep vertegenwoordigers van NFW en de Waadrâne en de boeren die meededen aan de voorbereidingssessie. Deze groep werkt op basis van het CANVAS-model een voorstel voor samenwerking uit en geeft aan welke informatie nog ontbreekt. Een werkverdeling voor het achterhalen van vragen en het uitwerken van details wordt gemaakt. Het bureau van NFW maakt een verslag en een actiepuntenlijst en bewaakt de uitvoering.
- *Uitwerkingssessie:* dezelfde groep komt weer bij elkaar en werkt op basis van het CANVAS-model het voorstel verder uit. Het voorstel wordt door het bureau van NFW uitgewerkt in een notitie.
- *Presentatie:* dit voorstel wordt door een groepje deelnemers aan de uitwerkingssessie gepresenteerd aan de besturen van de regionale overheden, NFW/Waadrâne en natuurorganisaties.
- *Uitwerking:* deze organisaties werken met behulp van experts en in samenspraak met betrokkenen de voorstellen uit in besluiten en afspraken.
- *Uitvoering:* op basis van de resultaten van de vorige stap wordt de samenwerking gestart.

Bijlage 1 Enquêteresultaten in detail

In de enquête kregen de boeren en de regionale stakeholders de vraag welke beheertaken boeren in de omgeving van hun bedrijf kunnen uitvoeren en welke biomassa uit de omgeving boeren kunnen inzetten in hun bedrijfsprocessen. Samengevat zijn de reacties als volgt:

- **36% van de boeren ziet kansen dat boerenbedrijven beheertaken in de omgeving uitvoeren en/of biomassa hergebruiken die buiten het eigen perceel ontstaat.** Het sluiten van kringlopen en het uitvoeren van taken voor beheerdersorganisaties (zoals de gemeente en de provincie) worden als suggestie genoemd.
- **68% van de regionale stakeholders ziet deze kansen.** Het uitvoeren van beheertaken voor beheerdersorganisaties (zoals de gemeente en de provincie) en het hergebruik van biomassa uit de omgeving worden het vaakst genoemd. Er zijn ook andere ideeën die een afweging verdienen.

De kansen die boerenbedrijven zien

36% van de boeren geeft aan dat er kansen zijn voor het boerenbedrijf om beheertaken in de omgeving uit te voeren of biomassa uit de omgeving in het bedrijf te (her)gebruiken. In de vraag werd toegelicht dat dit een bron van inkomsten kan zijn en kan leiden tot efficiencyvoordelen en kostenbesparingen. In de vraag werden ook voorbeelden van beheertaken en inzet van biomassa genoemd: onderhoud van zandwegen, maaien van bermen, onderhoud van sloten, inzet van berm- of natuurmaaisel, materiaal dat overblijft na het schoonmaken van sloten (hekkelmateriaal). 210 boeren beantwoordden deze vraag. 22 boeren gaven een idee over de manier waarop dit idee kan worden uitgewerkt. Dit leidde tot 25 suggesties. De resultaten staan in de tabel hierna. De exacte reacties zijn opgenomen in bijlage 3.

Idee voor uitvoeren van beheertaken of hergebruik van biomassa zoals genoemd door 22 boeren	Aantal keren genoemd
Gebruik van eigen krachtvoer, sluiten kringlopen (inclusief samenwerking van bedrijven om dit mogelijk te maken = toeleveren aan elkaar)	6
Taken verrichten voor gemeente, terreinbeheerdersorganisaties (TBO's)	5
Educatie, toerisme, recreatie, verkoop (genoemd worden: streekproducten, houtverkoop, braamstruiken)	3
Een ander verdienmodel voor landschap en natuur (genoemd worden: ontwikkelen met o.a. zuivelbedrijven en Staatsbosbeheer, adoptie van landschapselementen)	2
Composteren zonder bokashi	1
Gebruik van kruidenrijk grasland op minder geschikte grond t.b.v. voeder	1
Gebruik van machines en kennis	1
Meer financiële ondersteuning voor zonnepanelen	1
Verwarming van woningen met takken en ander materiaal (houtkachels)	1
Andere reacties (b.v. dat natuur wel en geld niet leidend moet zijn)	4

De kansen die regionale stakeholders zien

68% van de regionale stakeholders geeft aan dat er kansen zijn voor het boerenbedrijf om beheertaken in de omgeving uit te voeren of biomassa uit de omgeving in het bedrijf te (her)gebruiken. In de vraag werd toegelicht dat dit een bron van inkomsten kan zijn en kan

leiden tot efficiencyvoordelen en kostenbesparingen. In de vraag werden ook voorbeelden van beheertaken en inzet van biomassa genoemd: onderhoud van zandwegen, maaien van bermen, onderhoud van sloten, inzet van berm- of natuurmaaisel, materiaal dat overblijft na het schoonmaken van sloten. 94 regionale stakeholders beantwoordden deze vraag. 64 regionale stakeholders gaven een idee over de manier waarop dit idee kan worden uitgewerkt. Dit leidde tot 94 suggesties. De resultaten staan in de tabel hierna. De exacte reacties zijn opgenomen in bijlage 3.

Idee voor uitvoeren van beheertaken of hergebruik van biomassa zoals genoemd door 94 regionale stakeholders	Aantal keren genoemd
Onderhoudstaken uitvoeren voor anderen zoals de gemeente	22
Hergebruik biomassa eigen bedrijf	17
Hergebruik biomassa uit de omgeving	13
Beheertaken uitvoeren op gebied van natuur en bodem	9
Bermmaaisel en hekkelmateriaal inzetten	8
Waterdiensten	4
Verkopen van vergiste materialen, productie van compost(korrels)	4
Productie van snoeihout voor houtkachels, snippers produceren	3
Energie leveren	3
Streekproducten ontwikkelen en verkopen	1
Verbetering luchtkwaliteit door veehouderij	1
Recreatiediensten	1
Anders (het is uitvoerbaar, het moet wel geld opleveren, het kost veel tijd, diensten moeten worden ontwikkeld)	8